

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ONGLI FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY MA'NAVIY MEROSDAN FOYDALANISH TEKNOLOGIYALARINING SHAKL, METOD VA VOSITALARI

Xoliqova Parvina Abdumalik qizi

TerDPI Boshlang'ich ta'limda matematika va ona tili

kafedrasi o'qituvchisi

parvina.9101@mail.ru; +998 91 982 84 64

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongli faoliyatini shakllantirish jarayonida milliy ma'naviy merosdan foydalanishning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, milliy qadriyatlar asosida ta'lim jarayonini tashkil etishda qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalar, ularning shakllari, metodlari hamda vositalari tahlil qilingan. Milliy folklor, xalq og'zaki ijodi, maqol va hikmatlar, tarixiy meros namunalaridan foydalanish orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirish imkoniyatlari ochib berilgan.*

Kalit so'zlar: *milliy ma'naviy meros, ongli faoliyat, pedagogik texnologiya, boshlang'ich ta'lim, xalq og'zaki ijodi, tarbiya, metod, vosita.*

Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri – yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash hamda ularda mustaqil va ongli fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishdir. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxs sifatida shakllanish jarayonining dastlabki bosqichida bo'lgani sababli, ularda ongli faoliyatni rivojlantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Milliy ma'naviy meros – bu xalqning asrlar davomida shakllangan axloqiy qarashlari, urf-odatlar, an'analar, xalq og'zaki ijodi hamda madaniy qadriyatlari majmuasidir. Mazkur boy meros o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshirish, balki ularning ma'naviy kamolotini ham ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida milliy ma'naviy merosdan samarali foydalanish o'quvchilarning ongli faoliyatini rivojlantirish, mustaqil fikrlash, axloqiy qadriyatlarga hurmat bilan qarash kabi fazilatlarini shakllantirishga yordam beradi.

Ongli faoliyat – bu shaxsning maqsadga yo'naltirilgan, anglangan va mustaqil tarzda amalga oshiriladigan faoliyatidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ongli faoliyatni shakllantirish ularning bilimlarni tushunib o'zlashtirishi, mustaqil fikr yuritishi hamda o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llay olishi bilan bog'liqdir.

Pedagogika fanida ongli faoliyatni shakllantirish quyidagi jihatlar orqali amalga oshiriladi:

- bilimlarni tushunib o'zlashtirish;
- mustaqil fikrlashni rivojlantirish;
- muammoli vaziyatlarni hal qilish;

-
- ijodiy faoliyatga jalb etish.

Milliy ma'naviy meros esa ushbu jarayonni boyituvchi muhim pedagogik manba hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodi namunalarida mujassam bo'lgan axloqiy g'oyalar, hikmatli so'zlar va ibratli voqealar o'quvchilarning ongli faoliyatini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Milliy ma'naviy merosdan foydalanish texnologiyalarining shakllari

Boshlang'ich ta'lim jarayonida milliy ma'naviy merosdan foydalanish turli pedagogik shakllarda amalga oshiriladi.

1. Dars jarayonida foydalanish

O'qituvchi dars davomida maqollar, matallar, hikoyalar, ertaklar, rivoyatlar orqali mavzuni tushuntirishi mumkin. Bu usul o'quvchilarning mavzuni yaxshiroq tushunishiga yordam beradi.

2. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar

Milliy qadriyatlarga bag'ishlangan tadbirlar, davra suhbatlari, ma'naviyat soatlari orqali o'quvchilarda milliy merosga hurmat hissi shakllantiriladi.

3. Interaktiv ta'lim shakllari

Rolli o'yinlar, sahna ko'rinishlari, bahs-munozaralar orqali milliy qadriyatlar mazmunini o'quvchilarga yetkazish mumkin.

Milliy ma'naviy merosdan foydalanish metodlari

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongli faoliyatini rivojlantirish jarayonida milliy ma'naviy merosdan foydalanish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, xalq og'zaki ijodi namunalaridan samarali foydalanish o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirish, mustaqil fikrlashini shakllantirish hamda ma'naviy-axloqiy tarbiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayonida quyidagi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi.

Suhbat metodi

Suhbat metodi ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi savol-javob asosidagi muloqotga tayanadi. Ushbu metod yordamida o'quvchilarning fikrlash faolligi oshadi, ular o'z fikrlarini mustaqil ravishda bayon qilishga o'rganadi. Milliy ma'naviy merosdan foydalanishda suhbat metodini qo'llash jarayonida o'qituvchi maqollar, hikmatli so'zlar yoki rivoyatlar mazmuni yuzasidan o'quvchilar bilan muhokama olib borishi mumkin. Masalan, "Mehnat qilgan to'q bo'ladi" kabi maqolning mazmuni haqida suhbat tashkil etilib, o'quvchilardan ushbu hikmatning hayotiy ahamiyati haqida fikr so'raladi.

Bunday suhbatlar o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi, ularda axloqiy xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, o'quvchilar milliy qadriyatlar mazmunini anglab yetadi hamda ularni hayotiy faoliyatida qo'llashga harakat qiladi.

Hikoya metodi

Hikoya metodi boshlang'ich ta'limda keng qo'llaniladigan metodlardan biri hisoblanadi. Ushbu metod orqali o'qituvchi ma'lum bir voqea, ertak yoki tarixiy hodisani badiiy tarzda bayon qiladi. Natijada o'quvchilar tasavvurida jonli obrazlar shakllanadi va mavzu yanada

tushunarli bo'ladi. Milliy ma'naviy merosdan foydalanishda hikoya metodining o'rni juda katta. Xalq ertaklari, afsona va rivoyatlar o'quvchilarga yaxshilik va yomonlik, adolat va haqiqat kabi tushunchalarni anglashga yordam beradi. Masalan, xalq ertaklari orqali halollik, do'stlik, mehnatsevarlik kabi fazilatlar targ'ib qilinadi.

Shuningdek, tarixiy shaxslar hayoti haqida hikoyalar aytib berish orqali o'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish mumkin. Bunday hikoyalar bolalarda milliy iftixor va ma'naviy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini rivojlantiradi.

Muammoli ta'lim metodi

Muammoli ta'lim metodi o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik usullardan biridir. Bu metodda o'qituvchi o'quvchilarga muammoli vaziyat yaratib beradi va ularni mustaqil ravishda yechim topishga undaydi. Milliy ma'naviy merosdan foydalanishda muammoli ta'lim metodini qo'llash o'quvchilarning tafakkurini yanada rivojlantiradi. Masalan, o'qituvchi biror ertak yoki rivoyatdan muayyan vaziyatni keltirib, "Agar siz qahramon o'rnida bo'lganingizda qanday yo'l tutgan bo'lardingiz?" degan savolni berishi mumkin.

Bunday muammoli savollar o'quvchilarning mustaqil fikr yuritishiga, turli qarorlarni solishtirib ko'rishiga va to'g'ri xulosa chiqarishiga yordam beradi. Natijada o'quvchilarda tanqidiy fikrlash hamda muammolarni hal qilish ko'nikmalari shakllanadi.

Interfaol metodlar

Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Interfaol metodlar o'quvchilarning hamkorlikda ishlashini, fikr almashishini va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Milliy ma'naviy meros asosida ta'lim jarayonini tashkil etishda quyidagi interfaol metodlar samarali hisoblanadi:

"Aqliy hujum" metodi.

Bu metod orqali o'quvchilardan ma'lum bir mavzu bo'yicha tezkor fikrlar bildirish talab qilinadi. Masalan, o'qituvchi "Milliy qadriyatlar deganda nimalarni tushunasiz?" degan savolni berib, o'quvchilarning fikrlarini jamlaydi.

"Klaster" metodi.

Bu metod orqali mavzu yuzasidan tushunchalar tizimli ravishda guruhlariga ajratiladi. Masalan, "Milliy meros" tushunchasi atrofida ertaklar, maqollar, an'analar, urf-odatlar kabi tushunchalar klaster shaklida ifodalanadi.

"Insert" metodi.

Bu metod matn bilan ishlash jarayonida qo'llaniladi. O'quvchilar matnni o'qish jarayonida bilgan, yangi o'rgangan yoki tushunmagan ma'lumotlarini belgilab boradi. Bu esa ularning matnni ongli ravishda o'zlashtirishiga yordam beradi.

"Bumerang" metodi.

Mazkur metod o'quvchilar o'rtasida savol-javob almashish orqali amalga oshiriladi. O'quvchilar bir-birlariga savollar berib, mavzu yuzasidan o'z bilimlarini mustahkamlaydi.

Milliy ma'naviy merosdan foydalanish vositalari

Ta'lim jarayonida quyidagi vositalar muhim ahamiyat kasb etadi:

- xalq og'zaki ijodi namunalari (ertaklar, maqollar, topishmoqlar);
- tarixiy shaxslar hayoti haqida hikoyalar;
- badiiy adabiyotlar;
- multimediali materiallar;
- didaktik o'yinlar.

Masalan, maqollar orqali o'quvchilarda mehnatsevarlik, halollik, do'stlik kabi fazilatlar shakllantiriladi. Ertaklar esa bolalarning tasavvurini boyitib, ularda yaxshilik va yomonlikni ajrata bilish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Boshlang'ich sinflarda milliy ma'naviy merosdan foydalanish o'quvchilarning:

- mustaqil fikrlash qobiliyatini;
- ma'naviy-axloqiy qarashlarini;
- ijodiy faolligini;
- bilimlarni ongli o'zlashtirish darajasini oshiradi.

Shuningdek, o'quvchilar o'z milliy qadriyatlariga hurmat bilan qarashni o'rganadi hamda ularda vatanparvarlik tuyg'usi shakllanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongli faoliyatini shakllantirishda milliy ma'naviy merosdan foydalanish muhim pedagogik ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida xalq og'zaki ijodi, milliy qadriyatlar va tarixiy merosdan foydalanish o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirish, mustaqil fikrlashini shakllantirish hamda ularni ma'naviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Shu sababli boshlang'ich ta'lim jarayonida milliy ma'naviy merosga asoslangan pedagogik texnologiyalarni keng qo'llash muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkent.
2. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent.
3. Jo'rayev R. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. Toshkent.
4. O'zbekiston xalq og'zaki ijodi namunalari to'plami.
5. **Xalq og'zaki ijodi namunalari** (ertaklar, maqollar, dostonlar). - Toshkent: Sharq, 2018. - B. 120.
6. **Xoligova P. A.** Milliy-ma'naviy merosni e'zozlash va uning mazmun-mohiyatini yoshlar ongiga singdirish // *Academic research in educational sciences*. -2023. -T. 5. — № NUU Conference 2. - B. 842–847.
7. **Khalikova P.** The formation of spiritual and moral virtues in the education of a perfect human being in the works of oriental thinkers // *Science and Innovation*. - 2023. - T. 2. - № B5. - B. 355–358.

